

Verslag videosessie Cultuur, nieuwkomers en vluchtelingen

Inburgeren en een leven opbouwen in Nederland is voor nieuwkomers vaak een lange, complexe weg. Kunst- en cultuurprojecten kunnen dit makkelijker maken, bleek tijdens de bijeenkomst ‘Cultuur, nieuwkomers en vluchtelingen’ op 17 mei.

De eerste spreker, Angela van Dijk, specialist cultuurparticipatie bij het LKCA, schetst een algemeen beeld. ‘De instroom van nieuwkomers is er altijd,’ vertelt ze. ‘Momenteel is er extra aandacht voor de enorme toestroom van vluchtelingen, vooral uit Oekraïne en Afghanistan. Dit was ook een van de redenen om deze sessie te organiseren. Een andere aanleiding is de nieuwe inburgeringswet die op 1 januari 2022 is ingegaan en waarbij gemeenten verantwoordelijk zijn voor de inburgering van nieuwkomers. Helaas vallen veel nieuwkomers nog onder de oude wet, waardoor ze zelf voor hun inburgering moeten zorgen.’ Van Dijk benoemt nog eens de twee constante factoren: nieuwkomers zijn een permanent gegeven en het beleid verandert elke vier tot acht jaar, iets wat vraagt om flexibiliteit.

Wie zijn de nieuwkomers?

Van Dijk onderscheidt verschillende groepen nieuwkomers: mensen die permanent of tijdelijk komen werken of studeren, zij die zich herenigen met familie of een geliefde of mensen die een veilig heenkomen zoeken. De laatste groep zijn dus de vluchtelingen, asielzoekers en statushouders. ‘Vluchtelingen zijn hun thuisland ontvlucht voor oorlog, geweld of omdat ze vervolgd worden, bijvoorbeeld voor hun politieke overtuiging. Asielzoekers zijn in Nederland voor bescherming (asiel) en statushouders hebben alle procedures doorlopen. Zij hebben een verblijfsvergunning en daarmee recht op een woning, werk en taallessen.’

Regels voor nieuwkomers

Voor nieuwkomers gelden veel regels. Zo is er bijvoorbeeld een inburgeringsplicht voor mensen buiten de ERU die zich hier willen vestigen en voor volwassen statushouders. Voor mensen die in Nederland willen studeren of werken en voor vluchtelingen gelden overigens andere regels. Alle regels zijn te vinden op [de website van de Immigratie- en Naturalisatiedienst \(IND\)](#).

Mensen uit Oekraïne hebben geen verblijfsvergunning nodig. Als ze zich laten registreren bij de gemeente, kunnen ze hier werken, naar school en ze hebben recht op medische hulp. ‘Deze regels kunnen overigens veranderen, afhankelijk van de actuele situatie en besluiten in de EU,’ waarschuwt Van Dijk.

Het belang van kunst en cultuur voor nieuwkomers

Van Dijk illustreert het belang van kunst en cultuur voor nieuwkomers aan de hand van de [video Ed van Hoorn-Fuck the system](#) van Stichting Op Roet. Het betreft een theatervoorstelling met Syriërs die mede dankzij dit project hun sociale contacten konden uitbreiden en de taal leerden spreken. ‘Taalvaardigheid is een belangrijke opbrengst van culturele projecten voor nieuwkomers,’ stelt Van Dijk. ‘Want wie meedoet aan een cultureel project móet de taal spreken. Daarnaast bouw je een sociaal netwerk op. Dat maakt je leven makkelijker en tot slot ontstaat er begrip voor elkaars cultuur en leren mensen zichzelf presenteren; iets wat handig is als werknemer.’

Wat maakt kunst interessant?

‘Bij kunst en cultuur staat het verhaal van mensen centraal. Het gaat om mogelijkheden, nooit om beperkingen. Kunst activeert en daagt uit om dingen te doen. Dat geeft mensen weer zeggenschap over hun leven en het vergroot hun veerkracht. Het podiummoment is belangrijk omdat je wordt gezien. Meedoen aan kunst biedt ritme, regelmaat en veiligheid. Tot slot is kunst laagdrempelig; er is voor iedereen een passende kunstvorm,’ sluit Angela van Dijk af.

CultuurZonderGrenzen

Er worden twee *best practices* besproken. De eerste door Wendy van Es, programmaleider participatie en projectleider CultuurZonderGrenzen bij Westland Cultuurweb.

Westland Cultuurweb

Westland Cultuurweb is een netwerkorganisatie voor kunst en cultuur in Westland. ‘We willen voor elke Westlander mogelijkheden creëren om mee te doen,’ vertelt Van Es. ‘We zagen dat er al veel culturele projecten zijn voor kinderen van vluchtelingen en statushouders, maar nog niet voor volwassenen. Daarom zijn we CultuurZonderGrenzen gestart in september 2021. Ze toont [een video](#) over dit kunst- en cultuurproject voor nieuwe Westlanders.

Credits: CultuurZonderGrenzen

We bieden alle disciplines aan: dans, muziek, beeldende kunst, schrijven, zang, fotografie, erfgoed, historie, theater, kleinkunst, mode en meer. Het gaat om kunstbeleving, maar ook om sociale activering: meedoen, de taal leren en je weg vinden in de samenleving. We willen dat mensen hun talenten ontdekken. We koersen op kruisbestuiving; ontmoetingen tussen nieuwe en oude Westlanders, met een plek voor de eigen cultuur. Het gaat ook om eigenaarschap nemen. Mensen kunnen op allerlei manieren meedoen: als deelnemer, docent, organisator of artiest.’

Partners

‘Als kenners van kunst en cultuur, maken we verbinding met culturele en sociaalmaatschappelijke partners. We hebben het project geïnitieerd met Bibliotheek Westland. Zij hadden al een netwerk van nieuwe Westlanders in het Taalhuis. Later kwamen Patijnenburg en Vitis Welzijn erbij. Patijnenburg begeleidt mensen naar werk en opleiding en verzorgt inburgering. Vitis Welzijn is sociaal makelaar in wijken die contact hebben met nieuwkomers. Ook de samenwerking met consultants inburgering van gemeente Westland is intensief.’

Opzet CultuurZonderGrenzen

Het project kent drie pijlers: De Proeverij, het Laboratorium en het Podium. De Proeverij is bedoeld om dingen uit te proberen en te ontdekken welke activiteiten mensen verder willen ontwikkelen. Ontmoeten staat centraal en er is kinderopvang.

In de Laboratoriumfase onderzoeken we wat werkt. ‘We begonnen met workshops gitaarspelen, dans en handwerken,’ vertelt Van Es, ‘omdat daar bij de eerste Proeverij veel animo voor leek te

zijn. Maar er kwamen uiteindelijk zo weinig mensen op af dat we besloten om ermee te stoppen. Gelukkig konden we de paar deelnemers die er wél waren laten doorstromen naar ons reguliere aanbod. Dat is ook winst. Intussen dienen zich spontaan andere mogelijkheden aan. Zo blijkt er veel kunstzinnig talent in de doelgroep te zijn en organiseren we binnenkort een expositie en een themamaand. Een dame uit Afghanistan kwam met het idee om een middag te organiseren met als thema *Mijn jeugd in*. De Laboratoriumfase blijkt dus echt een experimenteerfase te zijn, ook voor ons als organisator. Bij de laatste pijler, Podium, tonen mensen wat ze hebben geleerd en gemaakt. Eind 2023 sluiten we deze fase van het programma af met een festival. Overigens kunnen alle pijlers door elkaar lopen.'

Leerpunten

Voor een project als CultuurZonderGrenzen heb je tijd nodig om een netwerk op te bouwen. 'Haak aan op wat er is,' adviseert Van Es. 'Zo benutten wij taalverwerving om een culturele leerlijn te beginnen. En wees flexibel. Als je iets kunt omvormen, is het niet mislukt. Laat je leiden door wat er gebeurt. Richt je meer op het proces dan op het resultaat. En betrek vrijwilligers rondom de doelgroep.'

Financiering

'Voor het bekostigen van het project werken we met verschillende fondsen. En soms betalen deelnemers een kleine bijdrage. Als dat lastig is, laten we die vallen. Toegankelijkheid voor iedereen staat bovenaan', vertelt Van Es.

Common Frames

De tweede *best practice* richt zich op jongeren en wordt toegelicht door Hemmo Bruinenberg, directeur van Common Frames. 'We maken al ruim zes jaar films met jonge vluchtelingen en nieuwkomers,' vertelt Bruinenberg, 'vanuit het idee dat film een taal is die iedereen spreekt. We zijn begonnen in Utrecht. Inmiddels werken we in meer dan vijftig plaatsen, in heel Nederland.'

Nieuwkomersonderwijs als speelveld

'Wij werken vanuit de structuur van het nieuwkomersonderwijs,' vertelt Bruinenberg. 'Dat gaat vooral om taalklassen op basisscholen, maar ook om internationale schakelklassen (isk's) voor jongeren van 12 tot 18 jaar. Nieuwkomersonderwijs zit overal in Nederland. Sommige scholen hebben maar een paar klassen, anderen zijn heel groot.'

Bruinenberg start met een [video](#) die duidelijk maakt hoe jongeren in drie dagen een film maken. 'Onze projecten dragen bij aan de taalontwikkeling van de deelnemers, aan mediawijsheid, zelfvertrouwen, creativiteit en sociale vaardigheden. Jongeren moeten immers samenwerken, plannen en overleggen. 'Met een project van drie dagen kun je al veel impact maken.'

Uitdagingen

Natuurlijk zijn er ook uitdagingen. Allereerst de taalbarrières en niveauverschillen tussen jongeren. Tijdens het project leren jongeren nieuwe woorden. Daar gaan ze op in bij de lessen tweedetaalverwerving. En natuurlijk moet je je aanpak afstemmen op de deelnemers. Sommigen zijn nog maar net in Nederland, anderen stromen bijna door naar regulier middelbaar onderwijs. Het is altijd maatwerk.'

De tweede uitdaging is de veranderlijkheid van het nieuwkomersonderwijs. 'Dingen gaan altijd anders dan je verwacht. Soms begint je workshop met een handjevol leerlingen. De rest komt later of niet. Dan moet je flexibel zijn. Luister naar de groep en voel aan wat mogelijk is.'

De derde uitdaging is een gebrek aan (voorbeeld)materiaal voor deze doelgroep. Wij willen graag werken met rolmodellen. Daarom hebben we een paar jaar geleden een talententeam ingezet. Zij maken filmpjes voor onze deelnemers, bijvoorbeeld [een video met praktische tips](#) over hoe een microfoon werkt. Zo maken we onze eigen rolmodellen.'

De laatste uitdaging is het enthousiasmeren van jongeren. 'Daarom richten we ons ook op plezier maken en we nemen jongeren serieus. Ze zijn eigenaar van het project en ze mogen hun eigen keuzes maken. Ook bevorderen we prestatiedrang. Zo werken we graag met grote camera's, die maken namelijk meer indruk dan filmen met een mobieltje, al is het resultaat vaak hetzelfde. En we realiseren een podium zodat jongeren zichzelf terugzien, bijvoorbeeld bij [een filmpremière](#).

Credits: Common Frames

Credits: Common Frames

Kansen voor de toekomst

Bruinenberg ziet mooie kansen voor de toekomst, zowel voor talentontwikkeling als voor het voorzien van opdrachten en werk voor jongeren. 'We werken aan een nieuw project waar we film inzetten voor loopbaanoriëntatie en we initiëren filmclubs voor scholen. Dan kunnen wij een stapje terug doen omdat het onderwijs het zelf oppakt. Zo verduurzamen we onze projecten.'

Vragen aan Angela van Dijk

Welke kunst- en cultuurprojecten zijn er momenteel voor kinderen uit Oekraïne?

Deze vraag is lastig te beantwoorden. Kinderen uit Oekraïne zitten bijna allemaal op school. Via deze scholen kun je projecten organiseren, al varieert dat per gemeente.

Vragen aan Wendy van Es

Hoe vind je mensen die de activiteiten begeleiden?

We hebben een netwerk van docenten. Daarbij proberen we om docenten binnen de doelgroep te vinden en een rol te geven.

Een project als CultuurZonderGrenzen is vast niet eenvoudig. Wat doe je als het niet meteen een succes is?

We zijn in september begonnen en nog zoekend. De neiging bestaat om bijvoorbeeld het aantal deelnemers als criterium voor succes te nemen. Dat we moeten schakelen is wel duidelijk. Ik denk dat onze pijlers overeind kunnen blijven, maar de concrete invulling daarvan is anders dan verwacht. Als de activiteiten beter aansluiten op behoeftes van de doelgroep, is dát het criterium voor succes. Natuurlijk bespreken we dat tussentijds met de fondsen.

Vragen aan Hemmo Bruinenberg

Heeft Common Frames ook ervaring met volwassenen, bijvoorbeeld in een participatietraject?

In de noodopvang hebben we workshops gegeven aan jongvolwassenen, tot 30 jaar. Tot nu toe vinden we het prettig om binnen de structuur van het onderwijs te werken, maar ik kan me voorstellen dat onze projecten ook succesvol kunnen zijn bij volwassenen.

Common Frames koppelt projecten aan taalklassen. Kan het ook op een andere manier?

Dat kan zeker. We waren laatst bij een noodopvang met kinderen die eigenlijk te jong waren voor onze projecten. Dan ben je flexibel en ga je toch aan de slag. Wat betreft de taalklassen proberen we onverwachte situaties te voorkomen, door vooraf langs te gaan en door een dag voor het project nog even te bellen om de situatie te inventariseren. Zo bouw je ook aan de relatie.

Wat doe je als meisjes niet in beeld willen?

Als jongeren niet in beeld willen, gebeurt dat ook niet. We publiceren alleen met toestemming van de jongeren of, als ze jonger zijn dan 16 jaar, van hun ouders. Ook zonder publicatie kunnen we tijdens het project beelden gebruiken.

Hoe financiert je dit project?

We werken samen met publieke en private fondsen, zoals het VSB-fonds, Fonds 21, Fonds voor Cultuurparticipatie en verschillende gemeenten. Ook internationale schakelklassen leveren een bijdrage, wat dit jaar iets makkelijker is door de NPO-gelden om achterstanden van leerlingen weg te werken.

Interessante websites en contacten

- [1SociaalDomein](#)
- [Kennisdossier Cultuur en Nieuwkomers](#) van het LKCA.
- [Cultuur op school voor Oekraïense kinderen](#)
- [Vluchtelingenwerk Nederland](#)
- KIS – [Kennissplatform Inclusief Samenleven](#)
- [Movisie](#), het [Verwey-Jonker Instituut](#) en het [SCP](#).
- [Het YouTube kanaal van Common Frames](#)
- De [website van Common Frames](#)
- Het [e-mailadres van Hemmo Bruinenberg](#)